

باستانشناسی در سال‌های که گذشت

پس نجاتشان از انهدام و زوال است . یعنی رهایی این حلقه‌های مفقوده باستانشناسی که از دست دادن هر کدام از آنها فترت و خلایی در تاریخ و تمدن ما را موجب خواهد گشت و صفحات بیشماری از تاریخ باستان ما را سفید نگه خواهد داشت . مرکز باستانشناسی ایران در برابر چنین جبرینیان کنی به سخت کوشی‌ها و ایستادگی‌هایی در داده است تا این سیل را مهار سازد و این ممکن نیست مگر با انجام بررسیهای علمی در هر وجب خاک ایران ، و آنگاه تهیه و تدوین نقشه باستانی کشور که سالهاست آرزوی محالی برای همه باستانشناسان بوده است .

کلیه هیئت های باستانشناسی خارجی که در ایران سرگرم تحقیقات و کاوشهای علمی هستند نیز ضرورت گسترش بررسیهای باستانشناسی را احساس کرده و با درک مسایل و هدفهای موجود مرکز با آن

به همان اندازه که باستانشناسی ایران جا افتاده تر و راه یافته تر می‌گردد و هر قدر از دوران تاریک باستانشناسی ایران یعنی کندو کاوهای سوداگران برای یافتن عتیقه و زیر خاکی و نقب زدن در زرفای تپه‌ها و کورستانهای باستانی فاصله می‌گیریم ، لزوم انجام بررسیهای علمی با روشهای نو یافته که سراسر نقشه ایران را بپوشاند به وضوح احساس می‌گردد . اینک دیگر توقف و خیمه زدن بر روی یک محوطه و تپه باستانی و کاوش آن برای باستانشناسان آگاه به رسالت علمی خود مطرح نیست ؛ بلکه ضرورت شناسایی و بررسی اماکن و محوطه‌ها و هزاران هزار تپه‌ها و اتلال باستانی که در پهنه این سوزمین وسیع گسترده‌اند و هر آن هجوم و ایلغار ماشین‌ها و بولدوزرها به بهانه نوسازی و تسطیح تهدیدشان می‌کند ، مسئله است . رسالت باستانشناسی ایران در وهله اول شناسایی آثار و

در صورت لزوم

همداستان گشتند و ندای آنرا حواب گفتند و حاضر شدند که ضمن دنبال نمودن پاره‌یی کاوشهای به انجام نرسیده خود، بررسی در مناطق مورد علاقه خود را نیز به عهده گیرند. آنهایی هم که سابقه مطالعه و تحقیق در ایران را ندارند و تازه می‌خواهند کار خود را در کشور ما شروع کنند در صورتی با کار آنها موافقت می‌گردد که اره‌دف و روش مرکز باستانشناسی پیروی نمایند؛ یعنی فقط در صورتی اجازه کار در ایران را می‌یابند که با این مرکز در انجام بررسیهای باستانشناسی هم‌رای و همفکر باشند. خطر آنقدر جدی است که نمی‌توان نیروی فکری، معنوی و مادی را صرف چند شاهرکار مشهور و با چند مکان پر آوازه کرد و آنهایی را که به دلیل ناتوانی ناشناس و گمنام مانده‌اند، به دست تیغه‌های تیز بولدوررها و لودرها و یغمای تازه به دوران رسیده‌های بی ریشه که از تاریخ گذشته خود گسسته‌اند، سپرد. در حال حاضر از ده هیئت خارجی که جهت کارهای علمی باستانشناسی به ایران می‌آیند ۴ یا ۵ هیئت صرفاً به بررسی در نقاط مختلف ایران می‌پردازد. حتی پاره‌یی از هیئت‌ها که در گذشته بر روی یک سایت یا تپه کاوش می‌کردند، کلنگ و وسایل کاوش را در خانه گذارده‌اند و با تجهیزات بررسی عازم کار می‌شوند و بدین ترتیب نقشه یک پنجاه هزارم

ایران با طرحی که سال گذشته از طرف مرکز باستانشناسی ارائه گردید، از حاصل بررسیها پوشیده‌تر و رنگین‌تر گردید.

تلاشویبی‌گیری در پیشبرد این هدف موجب گردید که سال گذشته تعداد بررسیهای باستانشناسی از ۱۴ برنامه، دو سال قبل به ۲۱ برنامه افزایش یابد و کار این ۲۱ هیئت کشف ۶۰۵ محوطه باستانی جدید را به دنبال داشت. این هیئت‌ها پایه بررسی سطحی و نمونه برداری اکتفا کردند و با بررسی آنها توأم با گمانه زنی بود. بررسیهاییکه در سطح و بدون گمانه زنی (سونداز) انجام می‌گیرد، بی‌سر حبه شناسایی دارد. شناسایی یک اثر باستانی به خاطر ثبت و ضبط آن، تا در فرصت و امکان دیگری این شناسایی را با گمانه‌زنی و کاوش کاملتر ساخت. این نوع بررسی محمل و اضطرابی فقط از نظر تعیین هویت و دادن شناسنامه به یک محوطه باستانی یا بنای تاریخی در خور اهمیت است. اما گاهی آثار سطحی، باستانشناسان را در شناسایی آن اثر یاری نمی‌کند و حتی اتفاق می‌افتد که نمونه به دست آمده از سطح گمراه‌کننده سیر باشد. از این رو باستانشناس گمانه‌زنی را ضروری می‌داند. گمانه‌زنی گاهی بیکردی را به همراه دارد و گاه صرفاً به خاطر لایه‌نگاری است و یا برای دست یافتن به آثار عمقی که در سطح

- ۳ - دانشگاه تسوکوبا - (ژاپن)
- ۴ - دانشگاه تورنتو (کانادا)
- ۵ - دانشگاه پاریس (فرانسه)
- ۶ - مؤسسه باستانشناسی آلمان
- ۷ - دانشگاه مونترآل (کانادا)
- ۸ - دانشگاه آرهوس (دانمارک)
- ۹ - دانشگاه ویسکانسین (آمریکا)
- ۱۰ - مؤسسه اونتاریو (کانادا)
- ۱۱ - دانشگاه برنو (فرانسه)
- ۱۲ - مؤسسه کلن (آلمان)
- ۱۳ - مرکز تحقیقات علمی فرانسه
- ۱۴ - سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران
- ۱۵ - وزارت امور خارجه، فرانسه
- ۱۶ - دانشگاه تهران
- ۱۷ - دانشگاه شیکاگو - (آمریکا)
- ۱۸ - دانشگاه اورگن - (آلمان)
- ۱۹ - دانشگاه ملی ایران
- ۲۰ - دانشگاه هیروشیما - (ژاپن)
- ۲۱ - ایزئو - (ایتالیا)
- ۲۲ - مؤسسه باستانشناسی بریتانیا - (انگلیس)
- ۲۳ - دانشگاه رم - (ایتالیا)
- ۲۴ - دانشگاه فیلا دلفیا - (آمریکا)
- ۲۵ - مرکز باستانشناسی ایران
- ۲۶ - دانشگاه اوهایو - (آمریکا)

نمونه‌ی از آنها مشهود نیست . از ۲۱ برنامه بررسی که سال گذشته به مرحله اجرا درآمد ۱۳ برنامه جنبه بررسی شناسایی داشت با بررسی (سطحی) بدون گمانه زنی و ۸ برنامه با گمانه زنی همراه بود . بدیهی است با وجود تمایل به محدود ساختن کاوشها ، برنامه‌های مهم جاری ادامه یافت ؛ چرا که تعدادی کاوشهای باستانشناسی در مراحل از تکامل خود هستند که هنوز تا اخذ نتیجه علمی نهایی باید ادامه یابند و ایجاد وقفه در آنها تمام عرق ریزها و تلاشهای چندین و چند ساله را بر باد خواهد داد . در براتر ۲۱ برنامه بررسی ۲۲ هیئت به کاوشهای خود ادامه دادند و بدین ترتیب من حیث المجموع در سال باستانشناسی ۱۳۵۶ - ۱۳۵۵ تعداد عملیات باستانشناسی در ایران به ۵۱ رسید .

بحاست اگر خواننده گرامی نگاه محملی به لیست و نوع این هیئت‌ها و ملیت آنها داشته باشد تا کاملاً در جریان آخرین فعالیت‌های باستانشناسی کشور قرار گیرد :

سی و دو مؤسسه علمی از کشورهای گوناگون جهان عهده دار ۵۱ برنامه مورد بحث بوده‌اند :

- ۱ - دانشگاه توکیو (ژاپن)
- ۲ - مؤسسه مطالعات مین ، اژه ، آناتولی (رم) ، ایتالیا

حورده و ناشناخته ماندند . مرکز باستان‌شناسی ایران به‌طور جدی برای رفع این نقیصه اقدام نمود و برای گسترش مطالعات و بررسیهای باستان‌شناسی در سراسر ایران کوشش کرد تا فعالیت هیئت‌ها در اقصی نقاط کشور و ادر نظر گرفتن علایق و تجربیاتی که آسپارایه محل و منطقه خاص علاقمند کرده است ، به‌طور مناسبت و عادلانه توزیع گردد و از تمرکز غیرمنطقی جلوگیری شود . بنا بر این باسوری در جدول کار هیئت‌ها در سال گذشته ملاحظه خواهد شد که کوششهای باستان‌شناسی از انحصار ک استان و منطقه خارج و در اکثر نقاط ایران گسترش یافته است :

- ۱- خوزستان
- ۲- بختیاری و چهار محال
- ۳- فارس
- ۴- هرمزگان
- ۵- کرمان
- ۶- سیستان
- ۷- کرگان و دست
- ۸- سمنان
- ۹- کیلان
- ۱۰- زنجان
- ۱۱- آذربایجان غربی
- ۱۲- کرمانشاهان
- ۱۳- لرستان

- ۲۷- دانشگاه کان - (بلژیک)
- ۲۸- دانشگاه آردا برلین - (آلمان فدرال)
- ۲۹- دانشگاه میسگان - (آمریکا)
- ۳۰- دانشگاه دولتی کلن - (آلمان فدرال)
- ۳۱- دانشگاه یسیلواسا - (آمریکا)
- ۳۲- دانشگاه نورن - (ایتالیا)

باستان‌شناسی کلاسیک در اواخر قرن گذشته باستان‌شناسی ایران را در تکمیل مطالعات مربوط به بین‌النهرین مطمح نظر قرار داد و همین فکر بود که فرانسویان را بر آن دست نا امتیاز حفاریهای باستان‌شناسی ایران را از چهارمین شاه تاجار اخذ کنند و آنگاه باستان‌شناسان خارجی - علی‌الخصوص فرانسویها که بدسال ردیاهایی از تمدنهای باستانی بین‌النهرین و شرق نزدیک می‌گشتند - به جنوب غربی ایران روی آوردند و اولین کلنگ‌ها در خوزستان و " عوش " به زمین زده شد و تا مدت‌ها این استان ایران و بعد هم منطقه " عرب کعبه " آمال باستان‌شناسی بود که درباره " ایران مطالعه می‌کردند و کمتر کسی رغبت می‌کرد که حوزه فعالیت‌های خود را تا مناطق دیگر ایران گسترش دهد . در نتیجه ، این روش افراطی در یک منطقه فعالیت‌های باستان‌شناسی به‌طور متراکم و فشرده دنبال گردید . کلنگ‌ها زده شد و کتابها به قلم رفت . اما چه بسا از دور دستهای این سرزمین که تا همین اواخر تقریباً " بکر و دست

۱۴ - کردستان

۱۵ - ایلام و لرستان و پسنکوه

۱۶ - همدان

۱۷ - استان مرکزی

بدین ترتیب مرکز باستانشناسی به یکی دیگر از هدهدهای خود، یعنی نوریع هماهنگ بر تحقیقات باستانشناسی کشور، نزدیک تر شده است و به عبارت دیگر در سالی که گذشت در شان استان جدید فعالیت داشته و بدون شک تا دو سال دیگر تحقیقات خود را ولودر مقیاس محدودیه دیگر استانها خواهد گساید.

حال آنچه خواهد آمد اشاره بیست به برنامه های باستانشناسی انجام گرفته توسط هیئت های ایرانی و خارجی در طی سال گذشته و نتایج به دست آمده:

الف : خوزستان

۱ - در خوزستان هیئت اعزامی از طرف مرکز باستانشناسی ایران به سرپرستی سعید گنجوی بررسیهای سالهای قبل خود را دنبال نمود.

شکاه علوم انسانی جامع علوم انسانی
خوزستان مهد تمدنهای باستانی و مهمتر از همه تمدن عیلامی است و مراکز تمدن در این استان به صورت تپه ها و معابد و اطلال باستانی گسترده اند. از سویی برنامه های عمرانی و نوسازی چه در امر ترویج کشاورزی مکانیزه و چه در زمینه های گوناگون دیگر به طور چشمگیر و وسیع جریان دارد. گاهی مشاهده گردیده که مسئولین و مجریان پاره ای از

برنامه های عمرانی با از روی بی علافتگی به مواریت تمدنی و فرهنگی و با به دلیل عدم آسای و دقت موجب لطمه و اهدام آثار می گردند و با هدهدهای باستانشناسی به معارضه بر می خیزند. از اینرو اهمیت کار هیئت مرکز باستانشناسی نه تنها برای ساسای آثار بیشتر بلکه برای پیگیری از خطرهای احتمالی که آنها را تهدید می کند، نه وضوح مشخص می گردد. بررسی این استان همه ساله به طور جدی و بی گیر دنبال گردیده است.

۲ - در همان استان خوزستان هیئت مؤسسه

سوی ساسی دانشگاه شیکاگو تحت سرپرستی حام " هلن کانتور Hellen Kantor فعالیتهای همساله خود را در تپه باستانی " جعاش " (۱)

از سر گرفت. در عین حال یک محوطه باستانی بسیار مهم دیگر به نام " جعانبوت " را از تپه های بولدوزرهای شرکت زراعی نجات داد و در جریان یک کاوش اضطراری کوتاه مدت به قدیمی ترین نمونه

مقال تمدن " سوزیانا " که تا امروز ناشناخته بود، دست یافت. این نمونه سفالها متعلق به تمدنهای هزاره هفتم قبل از میلاد ساکن این منطقه است.

۳ - سر در استان خوزستان هیئت مرکز پژوهشهای علمی فرانسه (۲) - که قدیمی ترین هیئت خارجی است که در ایران به کار مشغول است - در ادامه تحقیقات لایه نگاری خود در شوش تحت

۳
۲
۱
۳
۲
۱

سرپرستی پرو Perou در کارگاه " آکروپولیک " که با مسئولیت " آلن لوسون " مورد کاوش قرار گرفت ، مدارکی را به دست آورد که به نظر می رسد قدیمی ترین اسناد حسابداری انسان باستان باشد که تا امروز باستان شناسان به کشف آن نائل آمده اند .

۴ - هیئت دیگری که در خورستان به کار برداخت هیئت مرکز تحقیقات علمی فرانسه بوده که سرپرستی آن را حاتم " ژوبودلفوس " به عهده داشت و در محوطه " باستانی " بندبال " (۳) در لایه های اواخر هزاره " پنجم و اوایل هزاره " چهارم قبل از میلاد به کشف سفال مقدم بر دوران نوسن یک نائل آمد .

بخش از ایران به شمار تواند رفت .

ج : استان فارس

۱ - " جان الدن " از دانشگاه میشیگان که به فعالیت او در استان خورستان اشاره کردیم ، در فارس سیر به کار برداخت و در منطقه " مرودست " ۶۱ محوطه " باستانی " ناشناخته را مورد بررسی قرار داد .

۲ - هیئتی از باستان شناسان جوان و تازه نفس آمریکایی از دانشگاه پنسیلوانیا به سرپرستی حاتم " لیندا جاکوبزیک " Linda Jakobzik به کشف ۱۸ محوطه " باستانی " در استان فارس نائل آمد .

۵ - " جان الدن " John Alden باستان شناس جوان دانشگاه میشیگان در دست سوزیانابه بررسی جهت یافتن آثار و بقایای تمدنهای باستانی این منطقه برداخت و به کشف ۳۵ محوطه " باستانی " ناشناخته توفیق یافت .

ب : استان بختیاری و چهارمحال

۱ - آلن زاگارل Alen Zagarel از دانشگاه آزاد برلین در ادامه " فعالیت های سالهای پیشین خود به بررسی در این منطقه برداخت و ۱۶ محوطه " باستانی " را در این استان مورد شناسایی قرار داد که با توجه به ناشناخته بودن منطقه توفیق و قدم بزرگی در شناسایی تمدنهای باستانی این

۳ - " ویلیام سامر " W. Samner از دانشگاه ایالتی " اوهاو " در رأس هیئتی علاوه بر ادامه " کاوشها و تحقیقات خود در نیه " باستانی " میان " که همان " استان " یا " ایران " باستان است به کشف یک گور عهد ساسانی نائل آمد .

۴ - در چهارچوب یک برنامه " عظیم حفاظتی " که سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران در قلعه - دختر فرور آباد آغاز کرده است دکتر " دیترش هوف " Ditrish-Huff مسئولیت بی گردیهای مهم باستان شناسی را به عهده گرفت و مدارک بسیار مهمی از تمدن ساسانی به دست آورد . از آن جمله است یک سکه از خسرو دوم و محسمه " یک زندانی زنجیر به پای عهد ساسانی و گذشته از آن نا توجه

به اسکه دکتر هوف معماریست که باستانشناسی را برگزیده است. بنیادین در باره شیوه‌های معماری عهد ساسانی، معماری قلعه‌یی و معماری دژهای ساسانی مطالعات ارزنده‌ای به عمل آورد.

۵ - به طور نصادفی گزارش به اداره کل فرهنگ و هنر فارس رسید که عده‌یی ضمن حاکم‌داری و عملیات عمرانی و ساختمانی در قریه حاجی آباد داراب به مقدار معتناهی از محسمه‌ها و گچبریهای مهم ساسانی برخوردارند که تعدادی از آنها بایله نیز بولدورزها صدمه دیده‌اند. این گچبریهای ارزنده و مهم به همت اداره کل فرهنگ و هنر فارس و باکوشتیهای الله قلی اسلامی باستانشناس محرب آن اداره کل ضبط و به تهران ارسال گردید و وی ضمن بررسیهای اجمالی لزوم کاوش این محل را یاد آوری نمود.

ضمناً درباره یکی از محسمه‌های مکتوفه که شناس معروف دکتر ابرج مشیری در مجمع سالانه باستانشناسی گزارشی ارائه داد و آنرا محسمه‌یی متعلق به شاپور دوالاکناف دانست که در نوع خود بی نظیر و حائز اهمیت است.

د: استان اصفهان

۱ - در چهار جوب یکی دیگر از برنامه‌های مهم سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران، در همکاری با مؤسسه "ایزمتو"، اوسرتوئراتو

Umberto Sherrato
حیث روس ساحتی تاریحجه،
سای مسجد جامع اصفهان که یکی از مهمترین بناهای اسلامی ایران به شمار می‌رود و از مکاتب مختلف و دوره‌های گوناگون معماری اسلامی ایران در خود ساسانی دارد. بنیادینه یکی از بزرگترین بی‌کردهای باستانشناسی کشور برداخت و کلیه تئوریهایی سی سال اخیر در باره این مسجد عظیم مردود نمود.

ه: استان هرمزگان

۱ - "کلودتیبو" Tiboux از دانشگاه بر دوگه در سالهای گذشته ضمن تحقیقات زمین‌شناسی و باستانشناسی در استان خراسان به کشفیات مهمی باطل آمده بود. امسال در ناحیه میناب به بررسی برداخت و ۱۹ محوطه باستانی که هیئت او مورد ساسانی قرار داد آلات و ادوات سنگی مربوط به عهد حجر قدیم و دوره ما قبل عهد حجر جدید یعنی تقریباً ۵۰۰۰ سال قبل را به دست داد.

۲ - در هرمزگان مرکز باستانشناسی ایران یک کار مهم را در جزیره هرمز آغاز کرد و هیئتی به سرپرستی حسین بختیاری به بررسی و گمانه زنی در جزیره برداخت. اهمیت این جزیره که وقایع بزرگ تاریخی را پشت سر گذارده است و از طریق متون مدون بدان واقف بودیم با کشفیات باستانشناسی این هیئت مورد تأیید قرار گرفت.

۳ - "اولریک وایزبر" Wisener از موزه

دولتی همراه آسبای عربی شهر کلن آلمان نیز جهت شناسایی و طبقه بندی جینی های جزیره یک بررسی سطح الارضی در جزیره، هرگز به انجام رسانید. بر اهرمز زمانی مرکز داد و ستد کالا بین شرق دور و نزدیک بود و نمونه های جینی و سفالینه های مکتوفه در آن بازگویی ناسرو و رواج و رد پای هنر جینی در آثار هنری صنعت کران این جزیره است.

۴- بالاخره ولفرام کلایس W. Kleiss سرپرست مؤسسه باستانشناسی آلمانی در ایران طی چند روز اقامت در این جزیره به نقش برداری از فلاج یرتقالی جزیره پرداخت.

و : استان کرمان

۱- کاوشهای شهداد (خمیصی قدیم) که از چند سال قبل تحت نظر باستانشناس با تجربه مرکز باستانشناسی "علی حاکمی" در جریان است بسیاری از فرصت ها را در مورد تمدنهای جنوب و جنوب غربی ایران تعبیر داده است و این باب را مفتوح ساخته که در تمدنهای جنوبی ایران می توان نوعی استقلال محلی ملهم از تمدنهای دره هند و شرق را به روشنی ملاحظه کرد و نظریه آسانی را که به نوعی خواسته اند تمدنهای باستانی فلات ایران را به بین النهرین مرتبط سازند دچار اشکال کرده است.

این کاوشها در آینده نتایج شریک بخش بیشتری

به همراه خواهد داشت و شاید موجب پیدایش فرصتهای تازه نری در زمینه طبقه بندی تمدنهای باستانی و ماقبل تاریخی جنوب و جنوب شرقی ایران گردد. هیئت در سال گذشته ضمن کاوش در گورستان اقوام باستانی ساکن این منطقه در شهر صنعتگران نیز به کشف کارگاههای ذوب فلزات توفیق یافت، که مطالعه آنها به بسیاری از معماهای مربوط به پیدایش فلز قدیمترین حواص بصری پاسخ خواهد داد.

۲- از طرف مؤسسه "ایزمتو" ساندر و سالواتوری Salvattory به یک بررسی سطح الارضی در اطراف شهداد همت گماشت و بررسی او غای آثار باستانی اطراف شهداد را مورد تأیید قرار داد.

ذ : استان سیستان

۱- "مارچلویسیرو" و "ساندر و سالواتوری" کارشناسان ایزمتو به کاوشهای شهر سوخته ادامه دادند. اهمیت این محوطه باستانی از ابروست که هنوز در حول و حوش آن بررسی باستانشناسی مهم صورت نگرفته و شهر سوخته تقریباً تنها وسیله و کلید شناسایی منطقه است.

۲- صنفا "سازمان ملی حفاظت آثار باستانی در همکاری با ایزمتو به برنامه های مهم بازسازی و مرمت محوطه "هخامنشی دهانه" علامان و دیگر آثار مهماری در حال انهدام پرداخت.

ح : استان خراسان

هیئتی از دانشگاه " تورن " ایتالیا سه سرپرستی خانم " روسونا ونکور بچاردی " بررسی دره روداترک را ادامه داد و ۷۰ محوطه باستانی نیافته مربوط به ادوار ما قبل تاریخی تا دوران اسلامی را مورد شناسایی قرار داد. یک گمانه زنی کوتاه مدت توسط این هیئت در تپه باستانی " بام " ، لایه های تمدنی را از ۴۵۰۰ قبل از میلاد تا دوره هخامنشی به دقت روشن ساخت .

ط : استان مازندران و گرگان

۱ - هیئت علمی دانشگاه پاریس به سرپرستی " ژان دهه " استاد باستانشناسی آن دانشگاه کاوشهای دیرینه خود را در " تورنگ تپه " گرگان ادامه داد و کار خود را در دو حوزه " قلعه ساسانی " و " طبقه " مربوط به تمدنهای دوره آهن و دهنبال نمود. می دانیم که کاوشهای این تپه باستانی مهم از سال ۱۹۳۱ م آغاز گردیده و همچنان ادامه دارد .

۳- هیئت مرکز باستانشناسی ایران به سرپرستی یوسف کیانی کاوشهای شهر قدیم جورجان (گرگان قدیم) را دنبال نمود . این شهر که خرابه های آن در نزدیکی گنبد قابوس فعلی قرار گرفته یکی از مهمترین مراکز اسلامی ایران است و سفالینه های معنوش و لعابدار آن شهرت خاصی یافته است .

صنایع این هیئت به عوایزات کار کاوش در جورجان بررسی در حصار عظیم " سد سکندر " را به مرحله اجرا در آورد و در شناسایی این اثر مهم قدمهای بزرگی برداشته شد و طول و عرض آن ضمن گمانه زنی محاسبه گردید .

ی : استان سمنان

۱ - تپه " سنگ چخماق سمنان یکی از اولین مراکز تمدنی فلات ایران محسوب می شود و آثار سنگی مکتوفه آن در شمار ابتدایی ترین ابزار است که اسلحه های ما قبل تاریخ به کار گرفته اند . هیئتی از دانشگاه " سوکوبا " ی ژاپن به سرپرستی پروفسور " سه ایچی هاسودا " ضمن ادامه کاوشهای خود در این تپه به بررسی در اطراف سمنان نیز پرداخت و موفق به شناسایی ۱۲ محوطه باستانی جدید گردید .

۲- تپه حصار دامغان که در سالهای ۳۲ - ۱۹۳۱ میلادی کاوشهای آن توسط دکتر اریک اشمنیت صورت پذیرفته یکی از مآخذ شناخت تمدنهای باستانی ایران است و هنوز در شناسایی تمدنهای متابه و هم دوره آن ، سفالینه های این تپه به صورت الگو و مقیاس مورد استفاده علمی قرار می گیرد ولی چون کاوشهای این تپه سالها قبل و با وسایل و امکانات علمی آن روز صورت گرفته و لزوم بررسی مجدد در لایه نگاری و آزمایش مجدد محوطه احساس می گردید ، رابرت رایسن از دانشگاه پنسیلوانیا و " مورتن

نوزی " از دانشگاه نور بر اساس یک برنامه ریزی طولانی قبلی در نیمه نامبرده به بازستی و کاوش پرداختند . اطلاعات به دست آمده دارای اهمیت استثنایی است .

۳ - " فوس " یا " صدرواره " که یکی از مراکز مهم تمدن پارسیها بود و از آن به عنوان یکی از پایتختهای سلسله پارسی نام می‌برند ، اینک به صورت خرابه‌هایی در حوزه دامغان بسیاری از مدارک و آثار پارسی را در خود مدفون دارد . از چند سال قبل " دیوید استروناس " رئیس مؤسسه بریتانیایی تحقیقات ایرانی و " جان هاسمن " از مدرسه السنه شرقی و افریقایی دانشگاه لندن به کاوش در خرابه‌های " فوس " پرداخته‌اند . نتایج کار این هیئت از لحاظ شناسایی تمدن و مجال اشکانی قرن اول میلادی شایان توجه بوده است .

ک : استان گیلان

۱ - بحشی از گیلان کوهستانی که امروزه نام بحش " اشکور " معروف است ، بحشی اعظمی از دیلمان قدیم است که درباره آن مورخین و جغرافیایان مطالب و روایات گوناگونی نقل کرده‌اند و از آن به عنوان دژ مستحکمی که در برابر مهاجمات خارجی همواره پایداری و ایستادگی از خود نشان داده ، نام برده‌اند . هنورقیایان دژها و قلعه‌ای که رادمردان سارز دیلمی را در خود جای می‌داده بر قرار

ارتفاعات و در شیب دره‌ها موجود است که بسی خاطره‌ها را حنگا و روان دیلم را با خود دارد . از چند سال قبل هشتی به سرپرستی " محمود

موسوی " از طرف مرکز باستانشناسی ایران کار بررسی در نقاط دور افتاده و صعب‌العبور این منطقه کوهستانی را دنبال می‌نماید و بسیاری از کورستانهای مربوط به هزاره اول و اماکن و قلاع دوره‌های تاریخی و اسلامی توسط این هیئت شناسایی و مورد بررسی قرار گرفته است . صفا " هیئت موفق به کشف چند کورستان دوره ساسانی گردیده که کاملاً " یا فرصه " ندمین دین زردشتی و دوره ساسانی در دیگر نقاط ایران معابر دارد . این کورستانها که در برخی از صویران سکه‌های اواسط و اواخر دوره ساسانی زیر سر حسد به دست آمده متعلق به اقوامی است که مردگان خود را برخلاف دیگر اقوام آن روزگار در

سایر نقاط ایران در قبور حفری و سنگ چینی ندمین می‌کرده‌اند و فرصه آلوده نکردن عنصر خاک برایشان مورد نظر و قبول نبوده است . بررسی اشکور صفا " می‌تواند پاسخگوی بسیاری از پرسشها در مورد کعبه " اطلس " - که عموماً " از طریق کاوشهای عمر علمی به دست آمده است - باشد .

ل : استان آذربایجان غربی :

۱ - هیئت مؤسسه باستانشناسی آلمان در ایران به سرپرستی " ولفرام کلاسن " کاوشهای خود

را در دزاورانوبی بسطام (حوی) ادامه داد و
 بخشهای دیگری از این دز عظیم دست یافت .
 ۲ - سخت سلیمان که درباره آن کتابها نوشته اند
 و نقلها نقل کرده اند و عده ای آنرا "آتسکده" آورده
 کتب " یعنی یکی از سه آتسکده " مهم دوره "
 باستانی دانسته اند و از آن به عنوان " سر " قدیم
 یاد کرده اند . یکی از مهمترین مراکز تمدنهای
 باستانی و ایلخانی ایران است . کاوشهای این محوطه
 مهم باستانی از سال ۱۹۵۹ میلادی توسط گ هنت
 آلمان به سرپرستی مرحوم دکتر " مودراسن "
 آغاز شد و پس از درگذشت این باستان‌شناس باقی
 پروفسور " رودلف تومس " سرپرستی هنت را به
 عهده گرفت و پس از بازسختی او معاون هنت
 دکتر " دیترش هوف " سرپرستی این کاوش مهم را
 عهده دار گردید . در سال گذشته این هیئت ضمن
 کاوش در لایه های ایلخانی به کشف آثار مهمی از
 این دوره مائل آمد .

۳ - هیئت اعزامی از طرف مرکز باستان‌شناسی
 به سرپرستی " حمید خطیب شهیدی " به بررسی
 در ناحیه " رضاییه و اسویه برداخت و به آثار جدیدی
 از تمدن اورارتویی دست یافت .

م : استان کردستان

هیئت مرکز باستان‌شناسی ایران تحت سرپرستی
 " نصرت الله معتمدی " کاوشهای قلعه " ربویه و

کورستان جنکبار را ادامه داد . ربویه یکی از مراکز
 مهم تمدنهای غرب ایران است که تاکنون آثار
 ارزنده‌ای از آن از طریق کاوشهای غیر محار به
 دست آمده است . عموم این آثار مربوط به اوایل
 هزاره اول ق م است . گنجه " ربویه که ایک
 زینت حسن موزه ها علی الخصوص موزه " ایران باستان
 گنجه است از وجود یک تمدن پیرفته در این
 منطقه حکایت می کند . کاوشهای آینده در ساحت
 بیشتر این تمدن مارا یاری خواهد داد .

ن : استان کرمانشاهان

۱ - (مورتنس) از دانشگاه " آرهوس "
 دانمارک و " فلیپ اسمت " از دانشگاه " مونترال "
 کانادا به بررسی در یکی از عتیق ترین مناطق تمدنهای
 غرب ایران یعنی منطقه " هرسن " پرداختند و
 برای دست یابی به اولین مراکز و اجتماعات سری
 تعداد دوره " غارسنی " و حجت به حجت این منطقه
 را در مورد دیدن و ۳۴ محوطه " باستانی را شناسایی
 کردند که حاوی آثاری از تمدنهای ادوار سنگی
 ایران هستند .

۲ - بیستون نزد همگان شهرت و معروفیت
 دارد و کمتر کسی است که از مهمترین سد تاریخی
 کشور ما (یعنی کتیبه و نقش برجسته " داریوش بزرگ)
 بر بدنه " کوه صخره‌ای آن بی اطلاع باشد . از
 زمانیکه " راولینسن " باستان‌شناس غلامند و آگاه

۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰

گست و ضرورت دارد تا بر اساس یافته‌های جدید بررسی محدودی از طرف صاحبزنان در تاریخ و شیوه معماری این اثر مشهور انجام گیرد.

ص: استان لرستان

۱ - "علی اکبر سرفراز" در رأس هیئتی از طرف اداره کل حفاظت آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران به انجام یک کاوش اضطراری در محوطه "خاتون بان" مأمور گردید و در چند کور باستانی که قبلاً نیز کسب و کاوهای توسط افراد دربارهی از آنها انجام گرفته بوده کشف آثار مفرغی جالبی ماثل گردید و چون به دلیل زمستان و نامساعد بودن فصل این هیئت کار خود را با تمام گذاشته بود، هیئت محدودی از طرف مرکز باستانشناسی ایران به سرپرستی "نصرت‌اله معتمدی" در وقت مناسب این عطیات را دنبال نمود و ضمن سه انجام رسانیدن آن به بررسی ۲۳ محوطه باستانی اطراف پرداخت.

ع: ایلام و لرستان پشتکوه

۱ - گسترش عملیات شهرسازی در درون شهر ایلام منجر به پیدایش یک گورستان مهم باستانی گردید و مرکز باستانشناسی ایران با اعزام هیئتی به سرپرستی "محمود کردوانی" کاوشهای علمی در بخشی از این گورستان را به مرحله اجرا در آورد

انگلیسی به خاطر دست یابی به کلید فهم آن از این پرتگاه صعب بالا رفت و جان خود را به خطر انداخت، مدت‌هاست سیری گردیده ولی هر بار باستان‌شناسان و محققان به تازه‌هایی در بیستون دست یافته‌اند. زیرا این منطقه باستانی نه تنها دوره هخامنشی بلکه قرن‌ها بعد نیز در دوره‌های ساسانی و اسلامی معمور و مسکون بوده و مرکزیت داشته است و با اینکه متجاوز از یک قرن و اندی (۱۸۲۶ م) از نخستین تحقیقات و بررسیهای باستانشناسی در آن می‌گذرد همواره انجام کاوشها و بررسیهای داهه‌دار در آن یک ضرورت علمی بوده است. در تهیه مقدمات فعالیتهای علمی باستانشناسی در بیستون لزوم تغییر مکان آبادی فعلی مشهود بود و دستگاههای اجرایی باستانشناسی کشور به این مهم اقدام کردند و اینک که هیئت اعزامی از طرف مرکز باستانشناسی ایران به سرپرستی "شهدی رهبر" ضمن حاکم‌برداری تحقیقات خود را در زیر آوار آبادی جدید دنبال می‌نماید آثار هخامنشی و ساسانی و بقایای انبیه اسلامی کم کم آشکار می‌گردد.

۳ - کاوشهای معبد "کنکاور" نیز مجدداً از سر گرفته شد و "مسعود آذر نوش" در رأس هیئتی به این مهم پرداخت و موفق به کشف آثار و بقایای معماری دوره ساسانی در آن گردید، که موجب پاره‌یی تحدید نظرها در مورد این معبد خواهد

و هیئت موفق به کشف آثاری در این کورستان گردید و مطالعاتی سر دربارهٔ سیوهٔ معماری کورها به عمل آورد. گروهی از مقابر مکشوفه دارای جنبهٔ تدفینی جمعی بودند و در یک کور متجاور ازی و چند اسکلت به دست آمد.

محتوای این مقابر اغلب مربوط به آغاز هزارهٔ اول قبل از میلاد است. در حال حاضر بحثی بر مبنای فیزیک جدیدالتأسیس مرکز باستان‌شناسی ایران به پژوهش دربارهٔ استحواهای به دست آمده از این مقابر سرگرم است.

۲- هیئت دانشگاه "گان" نیز یک تحت سرپرستی "لویی واندربرگ" به روال هم‌مقاله بررسی و کاوش در گورستانهای باستانی لرستان بستگوه را دنبال نمود. این هیئت تاکنون بیشتر گورستانهای باستانی این منطقهٔ دور دست و سرار باستان‌شناسی و بررسی کرده است. مهمترین گورستانی که سال گذشته آثار حالی از تمدنهای مفرعی این منطقه به دست داد در آبادی "سرحیر" واقع است.

ف: استان همدان

"دیوید استروناج" از مؤسسهٔ بریتانیایی تحقیقات ایرانی کاوش در محوطهٔ باستانی دوران مادادر نوسی جان را ادامه داد. وی همچنین به بررسی در منطقهٔ ملا بروجو کار برداخت و ۶۳ محوطهٔ

باستانی جدید را مورد شناسایی قرار داد و بالاخره این هیئت نیز در شهر ملایر به یک کاوش اضطراری در محلی که برنامه‌های شهرسازی آثار اسلامی صهی را آشکار و در سراف نابودی قرار داده بود، پرداخت.

ض: استان مرکزی

۱- دست‌یابی به قسمتی از بافت "ری قدیم" با دخل و تصرفاتی که در سالهای اخیر توسط کارخانجات احداثی و شرکت‌های عامل گوناگون صورت پذیرفته اگر سهل الوصول نباشد غیر ممکن نیست و هم‌رغمی توان امید است که ضمن پیش‌گیری از ضایعات و صدمات آینده به قسمتهایی از بافت اصلی و باقی‌مانده دست یافت. مرکز باستان‌شناسی ایران در تحقیق این آرزو و امید چند سالی است هیئتی مجهز راتحت نظر "حسی کوتیری" و "شهریار عدل" به ری اعزام داختمه و این هیئت ضمن حفاظت آگاهانه از محوطه‌های باستانی در گورستان اسلامی مشرف برحهای مقبره‌یی از سده‌های اولیهٔ اسلامی گردید و همچنین سر باروهای شهر ری باستان را به طور تقریبی مشخص ساخت.

۲- "عزت‌الله گجهان" در رأس هیئتی از دانشگاه تهران کاوش‌های تپه‌های باستانی "سکرآباد" و "زاغه" و "میرستان" را در دست ترویج ادامه

داد و این کاوشها در روشنگری تمدنهای ماقبل
تاریخی این منطقه قدمهای مؤثرتری برداشته است .

۳ - " بوی نامیس " از دانشگاه ویسکانسین
آمریکا در ناحیه " اراک به بررسی پرداخت و ۱۳ محوطه
و تپه " باستانی را شناسایی نمود .

۴ - کاوشهای " خوره " که از سالها قبل پس
از شروع دچار وقفه گردیده بود توسط هیئت اعزامی
مرکز باستانشناسی ایران به سرپرستی " مهدی رهبر "
از نو آغاز گردید . سالها قبل از رهبر " علی حاکمی "
کاوشهایی در خوره انجام داده بود و مرحوم
پروفسور " ارنست هرتسفلد " و سپس " کلاوس شپمن "
در بنای خوره که دارای ۲ ستون ایوانی است یک
معبد دوره " سلوکی یا اشکانی را حدس زده بودند .
کاوشهای اخیر با روشن ساختن دقیق بنا تئوریهای
موجود را درباره آن به کلی تغییر داد .

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اینهمه ، گذاری و نظری تند و محمل بود به

آخرین تلاشهای مرکز باستانشناسی ایران که البته

باتوجه به پهناوری کشور ما و فراوانی و تعدد مناطق

باستانی آن و از طرفی امکانات موجود ما ، ستش

قطره بیست در برابر دریایی و گاهی در مقیاس

کوهی ؛ ولی به روایت مولانا جلال الدین :

" آب دریا را اگر نتوان کشید

هم به قدر تشنگی باید چشید "

پاورقیها

(۱) - چغامیش - تپه باستانی بزرگی است در قریبای به همین نام از توابع شهرستان دزفول در استان خوزستان . "چغا" در اصطلاح محلی معنی تپه و زمین بلند را دارد . هیئت مؤسسه " شرق شناسی دانشگاه شیکاگو از سال ۱۹۶۱ ابتدا به سرپرستی پروفسور " دولوگاز" Delougaze کاوشهای چغامیش را آغاز نمود و بعد از فوت باستانشناس نامبرده بار و همکار نزدیکش خانم (هلن کانتور) تحقیقات و کاوشهای او را ادامه می دهد . گزارش کار این هیئت در محله " باستانشناسی و هنر و نشریه ها و منابع علمی دیگر به چاپ رسیده است .

(۲) - هیئت علمی فرانسه در ایوان در زمره " اولین هیئت هایست که کار خود را از سال ۱۸۵۱ در شوش دنبال نموده و فعالیتهای خود را جزایام معدودی که به دلایل سیاسی و مالی دچار وقفه گردیده . به طور مداوم ادامه داده است . سرپرستی این هیئت را باستانشناسان بزرگی چون " مارسل دیولافو" M. Deolafoi و " ژاک دومورگان" "

de Makenem و دومکنم de Morgan و رومن گیرشمن R. Girchman به عهده داشته اند و در حال حاضر نیز سرپرستی هیئت به عهده " ژان پرو " است .

(۳) - بندبال - Band Bal محلی است نزدیک شوش در خوزستان .